

Segregatie op niveau

De sociale scheiding tussen havo/vwo en vmbo

Marieke Kroneman

Na de witte en zwarte basisscholen was het een kwestie van tijd voordat er ook in het voortgezet onderwijs scholen zouden ontstaan. De etnische scheiding in het vo gaat echter samen met een scheiding naar onderwijsniveau en locatie. Zwarte leerlingen zitten relatief vaker op zwarte vmbo-scholen in de steden; witte leerlingen zitten vaker op havo/vwo-scholen, witte vmbo-leerlingen verplaatsen zich naar scholen in de randgemeenten.

In de betrekkelijke kleinschaligheid van het primair onderwijs zijn recent meer of minder succesvolle strategieën ontwikkeld om de etnische scheiding van leerlingen tegen te gaan. Scholen spreken bijvoorbeeld af om niet halverwege het schooljaar leerlingen van elkaar aan te nemen op school. Ook wordt geprobeerd basisscholen aantrekkelijker te maken door er extra voorzieningen aan te knopen of er een Brede School van te maken. Daarnaast nemen ouders initiatieven. Hier en daar schrijven groepjes witte ouders hun kinderen samen op een zwarte school; groepjes Turkse ouders plaatsen hun kinderen op een witte school.

In het voortgezet onderwijs lijken deze strategieën niet zo gemakkelijk toe te passen. Het fenomeen van de zwart-wit scheiding speelt zich niet alleen op grotere – soms gemeentegrenzen overschrijdende - schaal af. De scheiding wordt mede veroorzaakt door de lage schoolprestaties van allochtone leerlingen. Daardoor treedt er een vergaande uitsplitsing tussen allochtone en autochtone leerlingen op. Er vindt niet alleen een scheiding naar etnische afkomst tussen witte en zwarte leerlingen plaats, maar ook een scheiding in onderwijsniveau tussen zwarte vmbo'ers en witte havo/vwo leerlingen. Daarnaast voltrekt zich een ruimtelijke scheiding tussen witte leerlingen met een vmbo-advies die naar een school in een randgemeente gaan en zwarte vmbo-leerlingen die in de steden naar een vmbo-school gaan.

De oorzaken voor deze splitsing tussen allochtone en autochtone leerlingen naar niveau en naar plaats liggen enerzijds in de kosten noch moeite die autochtone ouders zich besparen om hun kind naar juist die ene school van hun keuze te sturen. Autochtone ouders mijden daarbij de 'zwarte' vmbo-scholen net zoals ze de 'zwarte' basisscholen hebben gemeden. Anderzijds zijn de achterblijvende leerprestaties van allochtone leerlingen de reden dat verhoudingsgewijs meer allochtone leerlingen een vmbo-advies krijgen dan autochtone leerlingen.

Hoe autonoom beide oorzaken ook lijken, de verontwaardiging over hun consequentie is zo groot dat alom om bijsturing wordt gevraagd. Een negende basisschooljaar voor allochtone leerlingen die qua intelligentie havo/vwo zouden kunnen halen maar nog bijgespijkerd moeten worden in de Nederlandse taal, is een

manier om meer allochtone kinderen op de hogere onderwijsniveaus te laten instromen. Het reserveren van plaatsen op witte havo/vwo scholen voor allochtone leerlingen en een betere voorlichting aan allochtone ouders over het aanbod in het voortgezet onderwijs, zijn manieren tot bijsturing waaraan de gemeente Amsterdam denkt. In Rotterdam denkt de gemeente er aan een 'instroompunt' in de stad te openen, zodat de leerlingen uit Rotterdam-Zuid die nu massaal naar een school in Ridderkerk trekken, in Rotterdam blijven.

Ambitie

Hebben de scholen en de lokale overheid middelen om de sociale scheiding binnen en tussen vmbo en havo/vwo tegen te gaan? Voordat daarover conclusies getrokken kunnen worden, moet eerst beter gekeken worden naar de scholen waar zich de zwart-witscheiding voordoet.

Zoals op het Gemini College in Ridderkerk. Het Gemini heeft te maken met een toestroom van leerlingen van de 'linker maasoever' uit Rotterdam. De school groeide de afgelopen jaren met 13 procent per jaar. Ze komt leslokalen tekort en tijdens de pauzes passen de kinderen niet meer in de kantine.

Volgens Wim Blok, rector van het Gemini College, is de term 'witte vlucht' uitdrukking van een verkeerde analyse van dit verschijnsel. Niet de kleur, maar de ambitie is bepalend voor de keuze van mensen. 'De leerlingen, en hun ouders, komen naar onze school vanwege hun ambitie. Die vinden ze wel terug in onze school, in hoe wij zaken aanpakken, de prestaties van de school, in hoe het gebouw eruit ziet, in de omgeving, en niet in de dichtstbijzijnde school in Rotterdam. Het is kiezen tussen een school die in elke dependance VMBO tot en met atheneum/gymnasium huisvest, en een school die het AVO is kwijtgeraakt en in Rotterdam-Zuid voornamelijk bekend is door een overlastgevende en treurig gehuisveste VMBO-zorg-vestiging.'

'Het structurele probleem is dat het oude MAVO, tegenwoordig VMBO-theoretische leerweg, in de praktijk vaak aan het AVO gekoppeld is. Als het VMBO vervolgens te lage verwachtingen heeft van de leerlingen die ze nog wel hebben, dan heeft het geen aantrekkingskracht voor mensen met ambitie. Het zijn ook niet per sé witte ouders die kiezen voor het Gemini College. Het zijn ouders en kinderen die iets willen bereiken, en die een omgeving zoeken die daarbij past.'

Samen met de Rotterdamse openbare scholengemeenschap Nieuw Zuid op de linker maasoever, wil het Gemini in Rotterdam-Zuid het 'instroompunt' openen. Volgens Margreeth de Man, directeur onderwijs van het Gemini College, hebben beide scholen daar voordeel bij: 'In Ridderkerk lossen we het huisvestingsprobleem op en het openbaar onderwijs in Rotterdam krijgt een oppepper.' Want door de naam Gemini aan het instroompunt te verbinden hoopt men op imagoverbetering van het onderwijsaanbod van Rotterdam-Zuid.

Kopklas

Niet alleen uit de 'trek' van stad naar randgemeente, ook uit de omgekeerde beweging van de regio naar de stad, blijkt dat mensen bereid zijn om vanwege het onderwijs van hun keuze grote afstanden te overbruggen. De als 'goed' bekend staande scholen voor voortgezet onderwijs in Rotterdam trekken leerlingen uit een groot gebied buiten Rotterdam. Dat geldt voor een categoriaal gymnasium, maar ook voor het Engelstalige VWO en de school met de topsportklas. Iets meer dan de helft van de leerlingen van het voortgezet onderwijs in Rotterdam woont niet in Rotterdam. In Amsterdam speelt de witte vlucht zich voor een deel binnen de stad af. Witte ouders sturen hun kinderen naar bijzonder neutrale scholen in Amsterdam-Zuid zoals het achter het Rijksmuseum gelegen Montessorilyceum (MLA) voor vmbo-t, havo en vwo. 'Onze school kenmerkt zich door een monocultuur, vergelijkbaar met Barlaeus en Vossius gymnasium', zegt directeur Ferd Stouten. 'Het is een bepaald publiek - van chirurg tot kunstenaar - dat een speurtocht heeft gemaakt door het onderwijs en is uitgekomen bij een Montessorischool.'

In de eerste drie leerjaren heeft 25 procent van de leerlingen een of twee ouders met een 'buitenlandse' achtergrond, van Canada tot Zambia, maar die hebben beroepen als tandarts of wetenschapper. Ook Stouten wil hiermee zeggen: mensen kiezen niet op kleur voor zijn school maar vanwege het leerconcept. Laag opgeleide allochtone ouders zijn meestal niet van die verschillende leerconcepten op de hoogte. Wanneer hun kinderen goed kunnen leren komen ze dus terecht op een openbare, overwegend zwarte, havo/vwoschool.

En zou het MLA die havo/vwo-scholen moeten gaan beconcurreren omdat het zelf gemengder wil worden? Stouten ziet daar niets in. Net zoals hij geen voorstander is van het reserveren van plaatsen voor allochtone leerlingen op witte scholen. Dat zal vooral als effect hebben dat zijn eigen school groeit en andere scholen allochtone leerlingen zullen verliezen.

Stouten: 'De sociaal-economische klasse van de ouders is bepalend voor de schoolkeus. Het probleem van witte en zwarte scholen is een emancipatieprobleem. Migranten zijn nieuw in de samenleving waardoor ze een achterstand hebben in te lopen. De achterstand in het onderwijs zit 'em vooral in de taal. Daarom wil ik hier op school bekijken of we een kopklas kunnen beginnen. Dat is een negende jaar basisonderwijs voor leerlingen die slim genoeg zijn om naar havo/vwo te gaan maar niet goed genoeg Nederlands spreken om meteen in te stromen.'

Stouten is ervan overtuigd dat alle vo-scholen in Amsterdam over pakweg vijf jaar een stuk gemengder zullen zijn, 'want 60 procent van de huidige leerlingen van het basisonderwijs hebben een immigrantenachtergrond en de CITO-scores van deze leerlingen gaan omhoog'.

Imago

Ook Fred Hibold, algemeen directeur van de Esprit scholengroep, wil niet naar de kleur van leerlingen kijken maar alleen naar de schoolprestaties. De vmbo-afdeling

van Esprit staat in een zwarte wijk in het Amsterdamse stadsdeel Geuzenveld/Slotermeer. Logisch dus dat de school voor 98 procent zwart is, net zoals de kinderen in de wijk. Die afspiegeling van de buurt is niet anders dan toen er in dezelfde wijk nog een zogenaamd 'asocialendorp' was gehuisvest, kan Habold zich herinneren. Toen bestond de schoolpopulatie eveneens uit kinderen van laagopgeleide ouders, alleen waren die allemaal wit. Het is vervelend dat Nederlandse ouders denken dat hun kind in een klas met allochtone kinderen een achterstand oploopt, als ze al niet denken dat hun kind überhaupt niet met allochtone kinderen moet omgaan, zegt Habold. Maar dat is niet waar hij in het onderwijs zijn aandacht op wil richten.

Op school gaat het er in de eerste plaats om dat ieder kind aan het plafond van zijn leervermogen komt. Habold: 'Of een kind zijn hoogste theoretische niveau haalt, heeft niets met afkomst te maken. Dat er nu zo'n ophef over zwarte vmbo-scholen is, komt doordat het vmbo helaas een school voor de restgroep is. Alle ouders denken: "Hopelijk hoeft mijn kind daar niet heen". Vooral in de stad met zijn dienstverlenende beroepen, is dat zo. In agrarische gebieden is het niet zo gek om op school trekker te leren rijden, of te leren spitten en snoeien. En dat er zo over het vmbo wordt gedacht, verandert ook niet meer. Mensen willen niet accepteren dat hun kinderen niet het hoogste kunnen halen. En trekken dan de verkeerde conclusie dat hun kind wél advocaat kan worden, wanneer ze het níet op een zwarte school doen.'

Door langzaam en normaal verloop, zullen steeds minder allochtone leerlingen naar het vmbo gaan en steeds meer naar havo en vwo. Hoewel het ook daar moeite kost scholen gemengd te krijgen, weet Habold. Op de havo/vwoschool van de Espritscholengroep, precies tussen de Jordaan en de zwartere stadsdelen Westerpark en Bos en Lommer in, wordt overlegd met groepen ouders om zo veel mogelijk leerlingen uit de verschillende buurten binnen te halen. 'Met Nederlandse ouders die op het schoolplein komen kijken en zeggen "er zitten daar wel tien allochtone leerlingen", gaan we praten. Als het dan niet lukt de school meer gemengd te maken, hebben we het over een ander probleem. Namelijk dat ouders denken dat allochtone leerlingen op een school de schoolprestaties negatief beïnvloeden of dat ze vinden dat allochtonen "moeten ophoepelen". Dat heeft dan niets met het niveau van de leerlingen te maken.'

Margreeth de Man: 'Er is geen causaal verband tussen een hoog percentage allochtone leerlingen en de kwaliteit van de school.' Ook de sfeer op een school met voornamelijk allochtone leerlingen is niet per definitie slechter dan op een witte school. Toen De Man nog vmbo-consulent was, kwam ze op vmbo-scholen met 95 procent allochtone leerlingen waar de sfeer goed was. 'Scholen in Rotterdamse achterstandswijken met gewoon twee conciërges; geen camera's en geen veiligheidsbeambten.' En daarom, vindt Fred Habold moet er niet meer gesproken worden over witte en zwarte scholen, want dat is stigmatiserend. Het moet gaan over of een school kinderen kan integreren in de samenleving. 'Bij ons krijgen de kinderen biologies en maatschappijleer op de Hollandse wijze vertolkt. In alle vakken wordt

geleerd hoe we hier in Amsterdam met elkaar moeten samenleven. Dat is integratie; ook al zijn de leerlingen bijna allemaal allochtoon.'

Onderwijskwaliteit

De puntenwolk van allochtone en autochtone leerlingen die zich verspreiden over de x- en y-as lopend van wit naar zwart en van vmbo kaderopleiding tot gymnasium, is fijnmaziger dan uit de discussie over witte en zwarte scholen blijkt. Maar individuele leerlingen hebben er geen baat bij als lid van een groep inzet te worden gemaakt van onbehagen over de kwaliteit van het vmbo en de gebrekkige integratie van autochtonen en allochtonen in de samenleving.

Manieren om de scheiding tussen zwart vmbo en wit havo/vwo tegen te gaan en de integratie op school te bevorderen, moeten dus aanhaken bij het onderwijs. Dat is niet het geval bij ingrepen van buitenaf zoals het reserveren van plaatsen voor allochtone leerlingen en de spreiding van leerlingen. Die zijn namelijk ingegeven door het denken in de categorieën wit-zwart en vmbo - havo/vwo. Mogelijke alternatieven zijn een (nog) betere begeleiding van leerlingen, een passend leeraanbod en stimulerende docenten.

Van belang is in ieder geval dat elke individuele leerling het hoogst mogelijke niveau haalt, en daarvoor moet de voorbereiding op de basisschool zo goed mogelijk zijn. Vervolgens moeten leerlingen op prettige, veilige scholen verder kunnen leren. Dat vereist scholen die ook witte ouders aantrekken door nieuwe onderwijsconcepten toe te passen in plaats van alleen maar de leraar centraal te stellen in een klassikale les. Scholen waar docenten graag werken omdat het schoolgebouw er goed uitziet, de administratieve ondersteuning op orde is, en werkplekken aanwezig zijn. Scholen die de ambities van ouders en hun kinderen, ondersteunen. En niet die ambities in een kwaad daglicht stellen door er meteen discriminerende motieven achter te zoeken. Docenten die de ambities van de kinderen serieus nemen. Die niet tegen elkaar over allochtone leerlingen zeggen: "Ze kunnen het gewoon niet". Docenten die geleerd hebben ook mentor te zijn; die (vmbo)leerlingen kunnen ondersteunen bij hun vorderingen ook als die gering zijn, zodat in elk geval de uitval tot een minimum beperkt wordt. En steeds er voor waken dat mensen elkaar niet opjutten dat zwarte scholen minder goed onderwijs zouden geven.